

CELĂLALT PATRIARHAT

Într-un sens, patriarhatul e acel sistem de norme și practici prin care femeia este (făcută să fie) dependentă din punct de vedere economic de bărbat – atât la nivel individual, cât și la nivel de grup; și atât la nivelul vieții private, cât și la cel al vieții publice – cu tot ce decurge de aici, de la discriminare socială și politică, la violență domestică.

În sensul ăsta, patriarhatul este un sistem pe cale de dispariție, cel puțin în statele avansate din punct de vedere democratic și economic – ceea ce e foarte bine.

Femeile de azi trăiesc în cea mai liberă (și mai sigură) perioadă din întreaga istorie de 200.000 de ani a sapienșilor. Democrațiile avansate nu sunt doar prospere, dar au și mecanisme de redistribuție directă și indirectă (prin creșe, grădinițe și școli publice, de exemplu) care permit femeilor accesul la resurse fără intermedierea unui bărbat.

Dacă la asta adăugăm și normele anti-discriminare și anti-hărțuire, plus un mecanism din ce în ce mai eficient de impunere a normelor ăstora și accesibilitatea tehnologiilor contraceptive, constatăm că femeile de azi (în special cele din democrațiile avansate) trăiesc într-un mediu care le oferă protecție împotriva celor două cele mai mari spaime ale femeilor dintotdeauna: spaima de resurse insuficiente și spaima de sarcina nedorită (de agresiune sexuală).

Mai mult, acest mediu le permite femeilor într-o măsură semnificativ mai mare decât mediile din trecut să își practice aproape fără restricții strategia înnăscută de reproducere (asupra căreia voi reveni): acces sigur la un număr cât mai mare de bărbați între care să discrimineze pentru a-și selecta cel mai bun (din perspectiva lor) partener de reproducere.

Toate astea fac, așa cum spuneam, ca patriarhatul, în sens de sistem care generează și perpetuează dependența economică a femeilor de bărbați (cu tot ce decurge de aici), să fie pe cale de dispariție. Ceea ce, repet, e excelent! Iar societatea cunoașterii în care ne pregătim să intrăm va duce lucrurile încă și mai departe: cel mai probabil orice rămășiță a patriarhatului (în sensul discutat aici) va dispărea cu desăvârșire – și asta la nivel planetar.

Cu toate astea, dincolo (sau mai precis dincoace) de acest tip de patriarhat care va dispărea în curând mai există unul care nu are cum să dispară deoarece este o consecință neintenționată a strategiilor diferite de reproducere ale celor două sexe ale speciei sapiens.

Sapienșii sunt mamifere. Ca la toate celelalte mamifere, masculii concurează între ei pentru acces la femele, iar femelele concurează între ele pentru acces la resurse (întrucât,

fiind subspecia gestantă, ele au nevoie de mai multe resurse decât cele necesare strict pentru supraviețuire).

Pentru femelele oricărei specii de mamifer, accesul la resurse (inclusiv la resurse genetice) e mai important decât pentru masculi.

Pe de altă parte, datorită (sau din cauza) diferențelor biologice și anatomice dintre cele două subspecii, masculii și femelele de mamifere au strategii reproductive diferite.

Strategia masculilor, care dispun de cantități uriașe de spermă, e aceea de a se reproduce nediscriminatoriu. Cu cât impregnează mai multe femele, cu atât șansele de reproducere ale masculului cresc.

Dimpotrivă, strategia femelelor de mamifer, care dispun de un număr (sever) limitat de ovule, e aceea de a se reproduce discriminatoriu, de a alege cel mai bun material genetic masculin pentru a le duce genele mai departe. La speciile în care masculul investește în progenitură, femela caută să se reproducă cu masculi care sunt simultan puternici și ocrotitori (tocmai pentru a spori șansele de supraviețuire ale progeniturii).

Pe scurt, masculii au selectat strategia cantitativă a reproducerii, iar femelele pe cea calitativă.

Toate cele de mai sus sunt valabile pentru orice specie de mamifer. Lucrurile se diversifică atunci când luăm în calcul diferitele strategii de competiție. În principiu, avem două mari clase de strategii: cea a conflictului individual și cea a conflictului colectiv (în care, de exemplu, un grup de masculi formează o coaliție care concurează pentru acces la femele cu masculii solitari și cu alte coaliții de masculi).

Din multe motive (nișa ecologică în care au apărut și au proliferat inițial sapienșii fiind unul dintre cele mai importante), masculii de sapiens au optat pentru strategia conflictului colectiv – asta dacă nu cumva au moștenit genetic strategia asta de la strămoșii lor (de la australopithecine sau de la vreun strămoș mai recent).

De exemplu verii noștri cimpanzei, cu un dimorfism sexual asemănător cu cel al sapienșilor, au aceeași strategie pentru conflictul intrasexual masculin – ceea ce sugerează că ea provine pe cale genetică de la un strămoș comun.

La fel ca sapienșii, cimpanzeii masculi formează coaliții cu dublu scop: pe de o parte, pentru a goni sau omorî masculii altor coaliții și a căpăta astfel acces la femelele lor; pe de alta, pentru a nu permite altor coaliții de cimpanzei să aibă acces la femelele grupului lor.

Coalițiile astea sunt benefice pentru toți membrii lor, atât pentru masculul cel mai puternic, cât și pentru cel mai

slab. O eventuală victorie a coaliției lor împotriva altei coaliții de masculi înseamnă acces la mai multe femele, ceea ce crește șansele de reproducere ale tuturor membrilor coaliției.

Revenind la sapienși, strategia conflictului colectiv a făcut ca masculii de sapiens să ajungă să fie înzestrați simultan cu următoarele calități: capacitate ridicată de a forma (și/sau de a se integra în) coaliții cu alți masculi; agresivitate ridicată față de masculii din alte grupuri; și un nivel ridicat de altruism față de grupul propriu (nivel care crește semnificativ atunci când grupul este amenințat).

Când Elena pleacă cu Paris (un străin, membru al altui grup), Agamemnon nu se duce singur după ei. Formează o coaliție cu masculii din grupul lui. Când Paris ajunge cu Elena pe teritoriul grupului lui, niciun mascul nu-i spune „băiete, ești pe cont propriu; tu ai făcut-o, tu s-o dregi sau să suporti consecințele, noi nu ne băgăm”. Dimpotrivă, masculii grupului formează spontan o coaliție în jurul lui Paris.

Atât membrii coaliției lui Agamemnon cât și membrii celei a lui Paris sunt dispuși să lupte până la moarte unii împotriva celorlalți, punând grupul din care fac parte mai presus de ei.

Sapienșii împart spontan lumea în „noi” și „ei” – și, adesea, în „noi” versus „ei”. S-au făcut și s-au replicat nenumărate teste pe tema asta, și rezultatele au fost mereu aceleași, chiar și atunci când grupurile erau formate ad hoc, după criterii arbitrare. Invariabil masculii grupului se coalizau împotriva masculilor celuilalt grup – iar nivelul de agresivitate al masculilor creștea direct proporțional cu nivelul de atractivitate al femelelor din celălalt grup.

Revenind la femelele de sapiens, structura de grup formată în jurul unei coaliții de masculi le ajută în măsura în care colaborarea dintre masculi și altruismul lor față de grup le oferă acces la mai multe resurse decât ar fi obținut singure sau prin colaborarea cu un singur mascul. În plus, a face parte din grupul victorios le conferă acces direct (și relativ simplu) la material genetic de bună calitate din perspectiva lor.

Prețul, firește, a fost acela că ele nu au dezvoltat, ca masculii, strategii de coalizare extinsă cu alte femele. Competiția pentru cel mai bun mascul pentru împerechere a rămas individuală. De fapt, o combinație între competiția individuală directă și competiția indirectă – prin colaborarea cu unul sau mai mulți masculi.

Toate testele de cooperare de până acum au dat invariabil același rezultat: cel mai bun nivel de cooperare îl au cuplurile mascul-mascul, urmate de cuplurile mascul-femelă. Cel mai slab nivel de cooperare se regăsește invariabil în cuplurile femelă-femelă.

Asta arată că femelele de sapiens au evoluat astfel încât să prefere cooperarea cu un mascul cooperării cu o femelă. Pe de altă parte, toate testele inventate până acum de

psihologi, de economiști, de antropologi și așa mai departe au dat, oricum ar fi fost replicate, același rezultat: în cooperarea mascul-femelă, femela e mai cooperantă decât masculul – ceea ce sugerează că ea este cea care „cumpără” cooperarea.

Prin manipulare. Cooperarea manipulativă cu masculii împotriva altor femele e o trăsătură specifică a femelelor de sapiens.

Când Maria („Bloody Mary”, sora mai mare a viitoarei Elisabeta I) devine regină a Angliei și participă la primul consiliu de coroană (format exclusiv din masculi), ea înaintea până în centrul camerei, după care cade teatral în genunchi, în cea mai smerită poziție posibilă.

Printre suspine, Maria le spune puternicilor masculi din încăpere (care până atunci avuseseră în fruntea lor un rege) că ea e o femeie slabă și neputincioasă, care nu poate conduce Anglia fără ajutorul lor. Emoționați până la lacrimi de strigătul de ajutor venit din partea unei femei fragile, toți preaputernicii masculi prezenți i-au jurat spontan Mariei loialitate până la moarte și protecție absolută. Doar un cuvânt să le dea, și în numele ei și pentru ea vor merge fără să clipească să rupă munții.

Orice femelă de sapiens înțelege spontan strategia Mariei și râde, citind povestea, de infinita prostie a masculilor – care dintotdeauna au căzut și întotdeauna vor cădea victime ale unor astfel de tactici, sau alte alora similare.

Ăsta e celălalt patriarhat, cel biologic, care, spre deosebire de cel economic, nu poate fi eradicat decât odată cu eradicarea speciei.

Dar dacă nu poate fi eradicat, el poate fi cel puțin parțial neutralizat – prin includerea treptată a femelelor în coalițiile de masculi.

Asta a fost, de exemplu, strategia Elisabetei I, care a mizat, ca și sora ei, pe atributele feminității sale – dar simultan și-a reprimat unele dintre atributele astea pretinzând apartenența la coaliția masculilor. Înaintea războiului cu Spania, Elisabeta le ține soldaților celebrul discurs în care afirmă că, deși are corp de femeie, are inimă de rege (de rege, nu de regină). Și dovedește asta îmbrăcându-se cu armură și stând alături de soldați, pe linia frontului, alături de generali.

Dacă privim cu atenție, vom constata că procesul de emancipare a femeilor care începe în secolul al XX-lea nu se bazează pe efeminarea masculilor, așa cum urlă misoginii patriarhaliști, ci mai degrabă pe o continuă masculinizare a femelelor. Nu în sens biologic, firește, ci în sens de probare a competenței: coaliția masculilor începe să includă și femei din momentul în care ele demonstrează că pot îndeplini aceleași sarcini la un nivel rezonabil de competență (competență care e stabilită în continuare potrivit unor standarde masculine).

Din momentul în care femeile trec acest test, ele devin membre cu drepturi depline în coaliția bărbaților.